

Selve gennemslaget af den strategiske tænkning hos arbejderne eftervises bedst i erindringerne, men inspirationskilden og fagbevægelsens »opdragelse« er vel næppe heller uinteressant. Dette er efter min mening navnlig tilfældet, fordi fagbevægelsen ofte tog udgangspunkt i konkrete erfaringer og omdannede disse til strategisk tænkning. I strategien lå, som den blev formuleret af fagbevægelsen, også en klar undertone af respektabel livsstil. Denne forklaringsramme bag moralsættet – respekt, rimelighed og værdighed – er vel ikke fraværende i fremstillingen, men i hvert fald meget nedtonet. Men ved at spørge arbejderne selv og ved at acceptere deres pænhed og respektabilitet og tage den alvorlig, har Lars K. Christensen i det mindste undgået klasseforrædderitesernes faldgrube.

Med beskrivelsen af de forandrede produktionsforhold og den modernitet, som slår igennem hos flere og flere af arbejdsgiverne, påstås det implicit, at arbejderne modsvar, »skötsamheten« – den respektable livsstil og den strategiske tænkemåde, er klassespecifik. Som en lidt drillende slutbemærkning kunne man jo spørge: Er den nu også det? Er respektabiliteten og strategien ikke generelt et alternativ til en »bråkig« reaktion på *undertrykkelse*?

Vender man f.eks. blikket mod Nordslesvig i tiden før 1920, hvor det dansksindede flertal levede under tysk overherredømme, finder man hos den såkaldte H.P. Hanssen-fløj en stædig fastholden ved respektabiliteten, en gør-din-pligt og krav-din-ret – netop som man også kender den fra arbejderbevægelsen. En strategi, som hos de dansksindede nok allertydeligst kom til udtryk, da H.P. Hanssen ved krigsudbruddet i 1914 indtrængende opfordrede sønderjyderne til at lyde »pligtens bud«. Tusindvis af dansksindede sønderjyder kæmpede i skyttegravene på tysk side i håbet om, at gjorde man sin pligt nu, bevarede man

retten til jorden og dermed også håbet om, at Nordslesvig engang kunne blive dansk igen. H.P. Hanssen-fløjen stod i øvrigt i modsætning til »protestfløjen« (eller de lettere »bråkiga«) i de dansksindedes bevægelse. Et andet eksempel på en »skötsam« handle måde i modsætning til en »bråkig« kunne være Nelson Mandelas ANC under det sydafrikanske apartheid-styre.

Og det afledede spørgsmål er så, om ikke »skötsamheten« med sin strategiske tænkemåde kræver en eller anden form for organisation og ledelse – og at det derfor ville være naturligt at se den industrielle undertrykkelse af arbejderne og den spirende arbejderbevægelse som to vigtige faktorer bag dannelsen af en sejlivet og vel også bæredygtig »skötsam« arbejdskultur.

Men uanset om arbejderbevægelsens rolle bevidst eller ubevidst nedtones – efter anmelderens mening altså en tand for meget – og uanset om »skötsamheten« kan være en mere generel (moderne) måde at forholde sig til undertrykkelse på, så har Lars K. Christensen på forfriskende vis sat ord på nogle væsentlige forhold i arbejderklassen. Ingen arbejderhistoriker behøver længere at undre sig over de næsten alt for pæne arbejdere.

Annette Østergaard Schultz

Per H. Hansen og Søren Mørch: *Den Danske Bank*. (Centrum, 1997). 674 s.

En eller anden på forlaget Centrum har fået den idé, at man ved at kombinere de to Odense-historikers viden dels om bankernes hårde tid i 1920'erne, dels om Landmandsbanken, kunne få et jubilæumsskrift til Landmandsbankens 125 års jubilæum ud af det; ganske vist et, som banken, nu Den danske Bank, ikke ønskede. En forespørgsel til banken om at stille arkivmateriale til rådighed blev besvaret med formuleringen, at »oplysninger man professionelt kom-

mer i besiddelse af er forbeholdt banken«. En ikke uelegant udtalelse, men med stor enkelhed i tankegangen. Selvfølgelig er det en holdning, banken kan indtage, men den røber en forkastelse af det samfundsmæssige fællesskab, et tidens tegn. Hvad ville banken være uden samfundet? Hvad ville samfundet være uden sin historie? Man må formode, at de bankfolk, der nægter at levere dette bidrag til samfundets fælles viden, i øvrigt udnytter dets kulturelle og videnskabelige institutioner som alle andre.

Forfatterne peger på den mulige årsag til den negative holdning, at historiefagets krise gør det lidet attraktivt for en stor virksomhed at få skrevet sin historie; så er der mere trend i at foretage opsigtsvækkende donationer til kunstarterne. Det er nok rigtigt. I øvrigt har timingen ikke været den bedste, mens Færøundersøgelsen stod på med et ukendt resultat til følge. Forfatterne går også uden om det problem, at Søren Mørchs person nok står i vejen efter det provokerende forord, han skrev til *Det store bankkrak* i 1986. Har de set sig gal på ham, har han set sig gal på dem: »Bankfolk taler med lave alvorlige stemmer uden ret meget mimik og uden håndbevægelser«. Det gælder nu altså ikke Kaj Steenkjær fra Jyske Bank, som fik sin banks historie skrevet af Ole Lange, og som i øvrigt har anmeldt nærværende bog i dagspressen. (Han fandt den træls). Ole Lange havde fri adgang til bankens arkiv, men der blev naturligvis stillet krav til ham om at respektere lovens krav om bankhemmelighed. Det kan altså lade sig gøre.

Tager man afsnittet i nærværende bog om banken indtil krakket i 1922-23, bygger det naturligvis i stor udstrækning på *Det store bankkrak* fra 1986. Der er dog ikke tale om et genoptryk. Det er lykkedes for Søren Mørch i sæd-

vanlig litterær stil, som er medrivende, når han holder sig klar af excesserne, at samle den betydelige viden, der efterhånden er skruet sammen på mange led der om Landmandsbanken og dens omgivelser op til krakket. For man må vel formode, at dette afsnit er skrevet af Søren Mørch. Der er ikke angivet nogen arbejdsdeling mellem de to forfattere, men dokumentationsafsnittet løfter i nogen grad sløret.

Bogens sidste halvdel handler om tiden efter krakket og renoveringen. Her trænger der så mange procenter, årstal, datoer og tal ind i fremstillingen, at den får et andet præg. Behandlingen af tiden efter 1950 bygger især på økonomitek-nisk og økonomiteoretisk litteratur samt tidsskrifter og dagspresse. Det fremgår, at det så sent som i 1986 lykkedes for Den Danske Bank definitivt at henvise Handelsbanken til andenpladsen i størrelse, resultatet af en bevidst strategi. I 1990 kom så fusionen mellem Den Danske Bank, Handelsbanken og Pro-vinsbanken.

Til karakteriseringen af de to kory-fæer »Kolde Tage« og »Sorte Knud« (direktørerne Tage Andersen og Knud Sørensen), der får et kapitel hver, kunne man godt have ønsket sig lidt mere eksklusive kilder; men her har forfatterne ikke trængt længere frem end journalisterne. Resultatet er her og i de øvrige kapitler, der omhandler de sene-ste år, at der ikke rigtig kommer noget frem, man ikke vidste i forvejen. Det kunne man heller ikke forvente efter omstændighederne, men det skal siges, at fremstillingen er redelig og kompetent, og det er spændende at få brikkerne samlet. Billedmaterialet er kedeligt, men det må skrives på billedredak-tørens regning.

Ib Gejl